

Yazar: (E)Tuğg.Dr.Oktay Bingöl

Suriye Krizinde Rusya ve Çin'i Anlamak: Oyun Kurucular, Piyonlar, Model Atlar, Prestijli Vezirler

Suriye krizinde Esad yönetimini destekleyen uluslararası aktörlerin arasında Rusya ve Çin'in ayrı bir önemi bulunmaktadır. Bu önem, her iki ülkenin BM Güvenlik Konseyindeki veto haklarına sahip olmalarının yanında; ABD, AB, Arap Birliği ve Türkiye tarafından Suriye yönetimine karşı uygulanan ticari ve ekonomik yaptırımların etkilerinin azaltılması bakımından da anlamlıdır. Rusya'nın Çin'den farklı olarak Suriye ile yoğun askeri ilişkileri de söz konusudur. Tarihsel olarak uluslararası konularda genellikle yaklaşım farklılıklarına sahip olan Rusya ve Çin, batının Libya müdahalesinin ardından daha fazla yakınlaşmış ve Suriye krizinde neredeyse müttefik olarak hareket etmektedirler. İki ülkenin Suriye krizinde birlikte ve kararlılıkla hareket etmesinin arka planının aydınlatılması; krizin gelişimi ve sonuçlanması ile ilgili olasılıkların belirlenmesinde ve Türkiye'nin konumlanmasının uygunluğunun değerlendirilmesinde faydalı olacaktır.

Rusya'nın Suriye ile 1950'lerden başlayan çok yönlü ilişkisi, bu ülkenin Ortadoğu politikasının temel yapı taşlarından birini oluşturmaktadır. Yıllar içerisinde Mısır'ın ABD etkisine girmesi, Irak'ın işgali, Kuzey Afrika ülkelerinde yönetim değişiklikleri ve Libya'da Kaddafi rejiminin sona ermesi ile Rusya'nın Ortadoğu'da dayanabileceği tek ülke olarak Suriye kalmıştır. 1950'lerde Akdeniz kıyısında Tartus'ta elde edilen deniz üssü, Çar Büyük Petro döneminden beri Rusya'nın ulusal hedeflerinden biri olarak kabul edilen "sıcak denizlere inme" arzusunu kısmen de olsa gerçekleştirmiştir. Suriye'de Esad yönetiminin değişmesi Rusya'nın Ortadoğu'da önemli bir müttefikini ve son kalesini kaybedeceği anlamına gelmektedir. Libya'da Kaddafi rejiminin BM kararındaki yetki aşılarak NATO müdahalesiyle değiştirilmesini hoş karşılamayan Rusya, Suriye krizinde başlangıçtan itibaren uluslararası askeri müdahaleye ve BM'de yaptırım kararları alınmasına karşı çıkmaktadır. Rusya, Suriye'yi batıya terk ettiğinde, ABD tarafından Kafkasya'da ve Orta Asya'da daha fazla sıkıştırılacağını, özellikle enerji koridorlarındaki hâkimiyetinin tehlikeye gireceğini hesap etmektedir. Bu bağlamda Suriye krizi, Rusya ve ABD arasındaki Avrasya rekabetinin önemli bir ayağını oluşturmaktadır. Rus liderler, bu aşamada Esad yönetimin tamamen çökmesini ve Rusya'ya dost olmayan bir yönetimin iş başına gelmesini Rusya'nın Ortadoğu'daki prestijine ve Doğu Akdeniz'deki varlığına indirilmiş bir darbe olarak görmektedir.[1] Ayrıca Rusya, Suriye'ye yönelik uluslararası askeri bir müdahaleye kendi yakın

çevresindeki krizlere örnek teşkil etmemesi için karşı çıkmaktadır. Rusya genel olarak radikal İslamcı teröristlerin güç kazanmasından Kuzey Kafkasya'da istikrarsızlığa katkıda bulunacağı nedeniyle endişe etmektedir.

Çin'in Suriye krizinde uyguladığı stratejisi Rusya ile birçok benzerlikler taşımasına rağmen, arka planında Çin'in kendine özgü sorunları ve ABD'den tehdit algılamaları önemli rol oynamaktadır. Çin, devasa nüfusu ve büyüyen ekonomisi ile dünyanın geri kalanından, özellikle ihtiyaç duyduğu doğal kaynaklara sahip bölgelerden uzak kalamayacağını yıllardır çok iyi kavramış durumdadır. Çin zengin doğalgaz ve petrol kaynaklarına sahip olmasına rağmen 2000'li yıllardan itibaren her ikisini de büyük oranlarda ithal etmeye başlamıştır. Çin, 2011 rakamlarıyla ABD ve AB'den sonra dünyanın 3'üncü büyük petrol ithalatçısı, 12'inci büyük doğal gaz ithalatçısıdır.[2] Geleceğe yönelik hemen tüm hesaplamalarda 2015-2020 yıllarında Çin'in dünyanın en büyük petrol ve doğal gaz ithalatçısı olacağı tahmin edilmektedir.[3] Çin ihtiyacının büyük bölümünü Ortadoğu'dan ve Afrika'dan karşılamak durumundadır. Çin, ABD tarafından Pasifik'te Japonya, Güney Kore ve Tayvan ile Güney Asya'da; Nepal'dan Vietnam'a onlarca ülke ile batıda ise Afganistan ve Hindistan ile çevrelenmeye çalışılmaktadır. Güneydoğu Asya ve Pasifik'te ABD ile Çin'in amansız bir rekabeti bulunmaktadır. Çin, ABD ile rekabetinde bölge ülkelerine coğrafi ve kültürel yakınlığı ile bu ülkelerde bulunan Çinli mültecileri avantaj olarak kullanmaya çalışmaktadır. ABD ise, kendi ekonomik ve askeri gücüne ilaveten Japonya ve AB'nin bölge ülkelerindeki ticari ve ekonomik konumlanmasından istifade etmeye çalışmaktadır.

ABD, 2010 yılında gözden geçirdiği yeni askeri stratejisiyle önceliğini İran Körfezi ile birlikte Pasifik'e vermiş durumdadır. ABD'nin Afganistan'daki varlığı, Hindistan ile iyi ilişkileri ve Orta Asya ülkelerine sızma çabaları Rusya gibi Çin'i de tedirgin etmektedir. Çin ve ABD arasında Afrika'da da yarı açık bir mücadele devam etmektedir. Sudan ile Çin arasındaki iyi ilişkiler ile ABD'nin dünyayı sorumluluk bölgelerine ayırarak, kontrol için tahsis ettiği bölge komutanlıklarından 7'ncisi olan Afrika Komutanlığını 2008'de aktive etmesinin önemli bir nedenini iki ülkenin Afrika mücadelesinde aramak gerekmektedir.

Bu bağlamda Çin, Esad yönetiminin devrilmesinin ve İran'ın zayıflamasının Ortadoğu'nun kendine kapatılmasına, Pasifik'te ve Avrasya'da daha zor durumda kalmasına neden olacağını hesaplamaktadır. Bu yönde bir gelişme Çin'in açık denizlere çıkış yollarını ve dolayısıyla ihtiyaç duyduğu kaynaklara ulaşma kapasitesini önemli ölçüde sınırlayacaktır. Çin bu hesapların farkında olarak, Suriye'ye elinden gelen tüm desteği verip, İran'ın zayıflamasına engel olmaya çalışmaktadır. En azından ABD'nin Suriye ve İran'da batağın içine saplanıp Pasifikten bir süre daha uzak kalmasını amaçlamaktadır.

Avrasya ve Pasifik'in iki büyük gücü Rusya ve Çin, 2000'lerin siyasi ve ekonomik olarak sıkıntılı yıllarında Irak ve Afganistan batağına saplanmış olan ABD'nin baskısını ve rekabetini daha az hissederek sorunlarını çözmeye çalışmışlar, büyük hamleler yaparak konumlarını güçlendirmişlerdir. Rusya ve Çin, 2020 yılında askeri, ekonomik ve teknolojik olarak yeterli kapasiteye ulaşmayı hedeflemekte, ABD'nin bir süre daha kendilerinden uzak coğrafyalarda meşgul olmasının hesabını yapmaktadırlar. Bu bağlamda Suriye ABD'yi uğraştıracak yeterince büyük bir kriz olarak görülmektedir. ABD karar vericilerinin gayretlerini ve kaynaklarını Suriye'de harcaması her iki aktörün de stratejik yaklaşımları ile örtüşmektedir. Ancak, ABD şimdilik yeni bir batağa saplanmadan "model ortakları" ve "stratejik partnerleri" ile hamleler yapmaya kararlı görülmektedir.

Yukarıda betimlenen bağlam, Suriye'nin ABD ve Batı ile Rusya ve Çin arasında oynanmakta olan yeni bir "büyük oyunun" bir perdesine sahne teşkil ettiği gerçeğine işaret etmektedir. Bu oyunda, oyun kurucular realist bir yaklaşımla gerektiğinde geri adım atarak, taviz vererek veya uzlaşarak yüksek maliyetlerden kaçınabilirler. Hamle yapmak için kullandıkları taşlar; sıradan piyonlar, model atlar veya prestijli vezirler olması fark etmeksizin, güdülerin ve bilişsel kapanmanın esiri olarak çoğunlukla oyun dışı kalırlar.

